

Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi

The International Journal of Economic and Social Research

2022, 18(1)

Postmodern Yönetim Felsefesi Bağlamında İstihbarat Çarkının Dönüşümü

Transformation of the Intelligence Cycle in the Context of Postmodern Management Philosophy

Yaşar Orçun KÜÇÜKYILMAZ¹ , Çağrı ÇOLAK²

Geliş Tarihi (Received): 7 Nisan 2022

Kabul Tarihi (Accepted): 23 Mayıs 2022

Yayın Tarihi (Published): 30 Haziran 2022

Öz: Linguistik bağlamda modernizm sonrasında karşılık gelen postmodernizm kavramı her ne kadar ilk olarak sanat ve mimari alanında ortaya çıksa da kısa bir süre sonra sosyal dinamikleri ve kamusal/özel kurumları büyük ölçüde etkilemiştir. Bu açıdan dünya nezdinde büyük yankı uyandıran postmodern yönetim anlayışının, devletlerin bekası için büyük önem teşkil eden istihbarat çalışmalarını da etkilemiş olması şaşırtıcı değildir. Soğuk Savaş döneminin sonlarında standart bir istihbarat servisinin genel çalışma düzenini ortaya koyan istihbarat çarkı, bu bağlamda postmodern yönetim akımından etkilenen öznelerden biridir. Bu bağlamda postmodern yönetim paradigmasının istihbarat çarkını meydana getiren aşamaları hangi ölçüde (aktör, etkileşim, faaliyetlerin niceliği...) etkilediği temel araştırma sorusunu teşkil etmektedir. İstihbarat çarkı ortaya çıktığı dönemde istihbarat toplama sürecinin genel ve şematik bir iz düşümü olarak kabul görmüştür. Modernist bakış açısının en iyi tek yol (*one best way*) görüşünün izlerini bünyesinde taşıyan ve uzun süre boyunca kabul gören klasik istihbarat çarkı, birçok araştırmacıya göre güncelliğini yitirmiştir. Klasik istihbarat çarkının tek yönlü ve kalıplaşmış aşamaları günümüzde ihtiyaç duyulan hızlı ve esnek varyasyonlardan uzaktır. Klasik istihbarat çarkının sorgulanmaya başlandığı güncel durumda ortaya çıkan yeni model önerileri, çoğunlukla postmodern yönetim felsefesinin izlerini bünyesinde barındırmaktadır. Tek yönlü bir ilişkiden azade, esnek, her aşamaya her an müdahalenin olabileceği, değişken çevre koşullarına uyum sağlayabilen, katı bir hiyerarşinin olmadığı yeni istihbarat çarkı modelleri modernist yönetim yaklaşımından bir kopuşu temsil etmektedir. Nitekim çalışmanın argümanı klasik istihbarat çarkının modern yönetim anlayışı doğrultusunda kavramsallaştığı, çağdaş istihbarat çarkının ise postmodern yönetim paradigması savunuları doğrultusunda şekillendiğidir. Bu bağlamda çalışmanın amacı çağdaş istihbarat çarkı varyasyonlarının postmodern yönetim paradigması ile olan ilişkiseliliğini gözler önüne sermektir.

Anahtar Sözcükler: İstihbarat, istihbarat çarkı, modernizm, postmodernizm, postmodern yönetim felsefesi.

&

Abstract: Although the concept of postmodernism, which corresponds to the after modernism in the linguistic context, first emerged in the field of art and architecture, it greatly influenced the social dynamics and public/private institutions after a short time. In this respect it is not surprising that the postmodern management approach, which has a great impact on the world, has also influenced intelligence studies, which are of great importance for the survival of states. The intelligence cycle, which revealed the general working order of a standard intelligence service at the end of the Cold War period, is one of the subjects affected by the postmodern management trend in this context. In this context, the basic research question is to what extent the postmodern management paradigm affects the stages that make up the intelligence cycle (actor, interaction, quantity of activities...). When the intelligence cycle emerged, it was accepted as a general and schematic projection of the intelligence gathering process. The classical intelligence cycle, which carries the traces of the one best way view of the modernist perspective and has been accepted for a long time, is out of date according to many researchers. The one-way and stereotyped stages of the classical intelligence cycle are far from the fast and flexible variations needed today. The new model proposals that emerged in the current situation where the classical intelligence cycle has been questioned mostly contain the traces of postmodern management philosophy. The new intelligence cycle models, which are free from a one-way relation, are flexible, can be intervened at any time, can adapt to changing environmental conditions, and do not have a rigid hierarchy, represent a break from the modernist management approach. As a matter of fact, the argument of the study is that the classical intelligence cycle was conceptualized in line with the modern management approach, while the contemporary intelligence cycle was shaped in line with the defenses of the postmodern management paradigm. In this context, the aim of the study is to reveal the relevance of contemporary intelligence cycle variations with the postmodern management paradigm.

Keywords: Intelligence, intelligence cycle, modernism, postmodernism, postmodern management philosophy.

¹ Arş. Gör. Yaşar Orçun KÜÇÜKYILMAZ, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, orcunkucukyilmaz@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5426-8913 (Sorumlu Yazar)

² Dr. Öğr. Üyesi Çağrı ÇOLAK, Trabzon Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, cagricolak@trabzon.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5806-9084

Atıf/Cite as: Küçükyılmaz, Y. O. & Çolak, Ç. (2022). Postmodern Yönetim Felsefesi Bağlamında İstihbarat Çarkının Dönüşümü. *BAİBÜ Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 18(1). 99-113.

İntihal-Plagiarizm/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijaws>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University, Since 2005 – Bolu

Giriş

Modernizmin ortaya koymuş olduğu sarsılmaz ilkelere bir başkaldırı niteliğinde olan postmodernizm, dünyada yoğun bir biçimde etkisini göstermektedir. Postmodernizm savunduğu içsel argümanlarla yalnızca sanat ve mimari alanında değil, günlük yaşamdan kamusal ve özel yönetim paradigmalarına kadar birçok alanda mutlak doğru olarak kabul gören evrensel anlatıların tartışılmasına zemin hazırlamıştır. İstihbarat disiplininin akademik literatürde önde gelen konularından biri olan istihbarat çarkının evrensel ve değişmez sanılan ilke ve argümanları da söz konusu eğilim çerçevesinde etraflıca tartışılmıştır.

Klasik istihbarat çarkının modern yönetim felsefesinden izler taşıyan “katı”, “tek yönlü” ve “çevresel faktörlere geç uyum sağlayan” yapısı; postmodernizm dalgasıyla bağlantılı olarak şiddetli bir biçimde eleştirilmeye başlanmıştır. Örgüt yapılanmalarında postmodern yönetim felsefesi ekseninde ortaya atılan savunular, devletlerin en önem verdiği yapılanmalardan biri olan istihbarat birimlerini de etkilemiştir. İstihbarat birimlerinin istihbari bilgi elde ediminde izlenen yolu somutlaştıran istihbarat çarkı, postmodern yönetim anlayışından doğrudan ya da dolaylı bir şekilde etkilenmiş ve bu durum birçok yeni istihbarat çarkı modelinin önünü açmıştır. İstihbarat çarkının ortaya çıktığı dönemde kabul gören birçok savunusu günümüzde sorgulanmaya başlanmış, birçok araştırmacı istihbarat çarkının yeniden yapılandırılmaya ihtiyaç duyduğu konusunda görüşler ileri sürmüştür (Treverton, 2001; Lowenthal, 2009; Evans, 2009; Richards, 2013; Clark, 2016). Nitekim bu yeniden yapılanma sürecinde ortaya çıkan yeni istihbarat çarkı modellerinin postmodern yönetim felsefesinden hangi ölçüde etkilendiğini ortaya koymak çalışmanın araştırma sorusunu teşkil etmektedir. İstihbarat elde edimi sürecindeki ilişkilerin çok yönlü bir hâle bürünmesi, klasik modelin altılı standart yaklaşımının yeni süreçlerle desteklenmesi, merkez olarak belirtilen faktörlerin meydana gelmesi ve istihbari sürecin her aşamasında denetleme imkânlarının sağlanması yeni istihbarat çarkı modellerinin bir getirisidir.

Çalışmada nitel araştırma yöntemi olan betimleyici model tekniği kullanılarak klasik istihbarat çarkının modern yönetim anlayışı doğrultusunda formüle edildiği, çağdaş istihbarat çarklarının ise postmodern yönetim paradigması savunuları etrafında şekillendiği iddia edilmektedir. Buradan hareketle, çalışmanın amacı çağdaş istihbarat çarkı varyasyonlarının postmodern yönetim paradigması ile olan ilişkisinin ortaya koyulmasıdır. Bu çalışma gerek çağdaş istihbarat çarklarının postmodern yönetim felsefesi ile ilişkiselliğini ortaya koyması gerekse bu doğrultuda istihbarat üretim sürecinin kavramsallaşmış ifadesi olan istihbarat çarkının güncel varyasyonlarını tanımlaması açısından önem arz etmektedir.

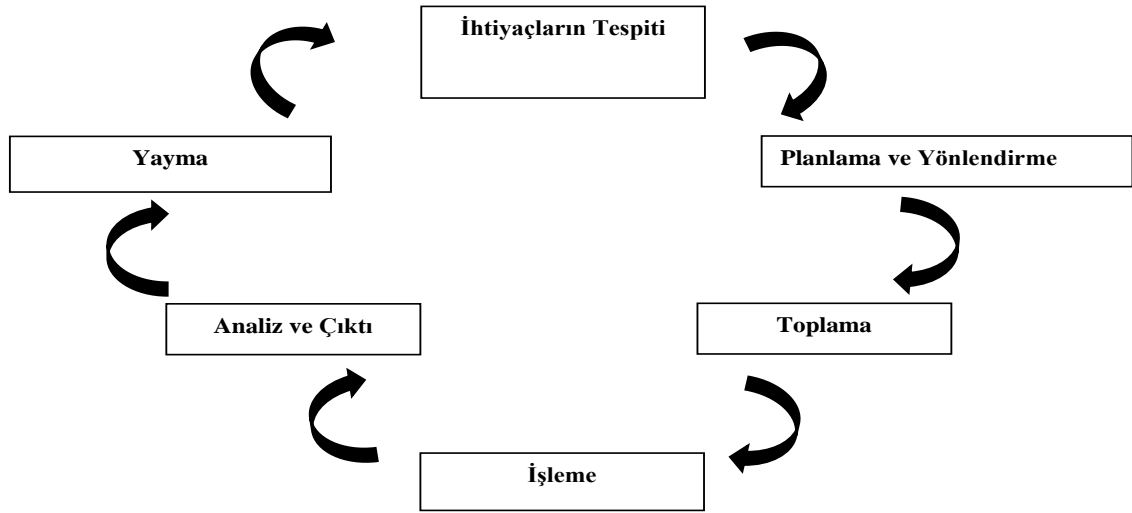
İstihbarat çarkında yeniden yapılandırma adı altında yapılan birçok güncelleme, içerisinde postmodern yönetim felsefesinden izleri barındırmaktadır. Postmodern yönetim felsefesinin savunularını işlevsel anlamda bünyesinde taşıyan yeni istihbarat çarkı modelleri, istihbarat elde etme sürecinde hızlı karar almayı ve minimal hata düzeyini sağlayabilecek ölçüde gelişme göstermiştir. Söz konusu gelişim, bilgiye daha hızlı/doğru erişim ve oluşabilecek sorunları önleme ekseninde şekillenmiştir. Ortaya çıkarılan birçok yeni istihbarat çarkı modelinin şematik görünümü her ne kadar kompleks olsa da işlevsel anlamda daha etkin bir istihbarat elde etme sürecinin tasarlanmak istendiği açıktır. Bu çerçevede çalışmanın birinci bölümünde istihbarat çarkı kavramsal açıdan ele alınarak klasik istihbarat çarkının tanımlaması yapılmış, ikinci bölümünde postmodernizm kavramı ve postmodern yönetim felsefesi ele alınmış, üçüncü bölümünde ise istihbarat çarkının gelişiminde postmodern yönetim felsefesinin izleri ortaya konularak istihbarat çarkının çağdaş varyasyonlarına yer verilmiştir.

1. Kavramsal Çerçeve: İstihbarat Çarkı

İstihbaratın eylemsel ve aktif yönü kadim dönemlerden bu yana uygulanmasına karşın, istihbarat edinme çalışmalarının akademik bir perspektifte ele alınması çok da eski bir zamana dayanmamaktadır. Eski zamanlarda genellikle insan faktörü ön planda tutularak yapılan istihbarat çalışmaları, günümüzde gelişen teknoloji ve değişen konjonktür çerçevesinde çok yönlü bir nitelik kazanmıştır. Nitekim istihbarat çalışmalarında meydana gelen bu çok yönlü nitelik algısı, ilgili çalışmaları meydana getiren ve istihbarat disiplininin temelini oluşturan birtakım içsel fonksiyonlarda da etkisini göstermiştir ve istihbarat çarkı bu fonksiyonlar arasında önde gelen konulardan biridir.

İstihbarat çarkı, genel bir tanımlama ile ham verilerden istihbarat elde etmek için uygulanan sistematik bir süreçtir. Bugün dünyada teknoloji ve buna bağlı olarak birçok alanda yaşanan değişim ve dönüşümler istihbarat elde etmek için işlenmesi gereken verileri oldukça arttırmıştır (Aydın ve Özleblebici, 2015). Bu yönden istihbarat çarkı, istihbarat operasyonlarının nasıl yürütüldüğünü ya da nasıl yürütülmesi gerektiğini gösteren kavramsal bir modelledir. Karar verici mekanizmaların bilmeleri gerekenlerden almak istedikleri cevaplara kadar tüm aşamaları bünyesinde barındıran uçtan uca bir süreci temsil eden istihbarat çarkı, istihbarat servislerinin kullandığı temel faaliyetler bütünüdür (Frini ve Boury-Brisset, 2011).

Görev odaklı istihbarat desteğinin sağlanması için oluşturulan prosedürel bir çerçeve niteliğindeki istihbarat çarkı, başlı başına bir amaç niteliği taşımamaktadır. Yani her durumda aynı şekilde uygulanması gereken katı bir prosedür serisi olarak tanımlanmamalıdır. Görevli her bir gereksinime uygun olarak istihbarat çarkını gerekli istihbaratı en etkin biçimde elde edecek ölçüde biçimlendirmelidir (U.S. Marine Corps, 2000). İstihbarat çarkı, karar vericilerin karar vermeye ve eyleme yönelik süreçlerinde kullanmaları için ham bilgiyi istihbari bilgiye dönüştürme sürecidir (Central Intelligence Agency [CIA], 1983). Diğer bir deyişle, istihbarat çarkı döngüsel bir geri bildirim sürecidir ve temelde karar vericilerin bilgi ihtiyaçlarını giderme amacı taşımaktadır (Nolan, 2015). İstihbarat çarkının klasik biçimi kendi içerisinde altılı bir süreç barındırmaktadır (Şekil 1).

Şekil 1: Klasik İstihbarat Çarkı (Clark, 2016).

Klasik istihbarat çarkının ilk aşaması ihtiyaçların tespit edilmesidir. İhtiyaçların belirlenmesi, istihbaratın katkıda bulunması beklenen politika konularını veya alanları tanımlamak ve bu faktörlerin önceliklerini belirlemek anlamına gelmektedir. Söz konusu aşamada belirlenen öncelikler, planlama aşamasının içeriği ve yöntemine zemin hazırlamaktadır (Lowenthal, 2009).

Planlama ve yönlendirme, tespit edilen ihtiyaçların giderilmesi amacıyla izlenecek süreç ve faaliyetlerin koordinasyonunun sağlandığı aşamadır. Yönlendirme ilkesi doğrultusunda bu aşamada, hizmet süreçlerindeki ilgili ihtiyaçları gidermeyi sağlayacak birimlere görev dağılımları gerçekleştirilmektedir.

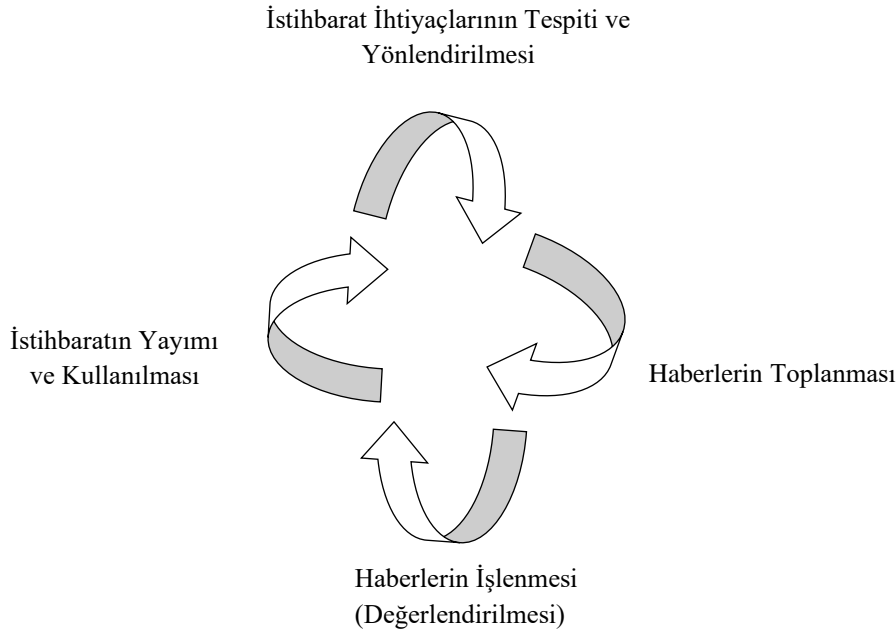
Toplama aşaması, istihbarat üretmek için gereken ham bilgilerin toplanmasıdır. Bu aşamada yabancı yayınlar, gazeteler, internet kaynakları vb. dahil olmak üzere açık ya da kapalı birçok bilgi kaynağından yararlanılmaktadır.

İşleme aşaması, toplanan büyük miktarda bilginin şifre çözme, dil çevirileri ve veri indirme gibi yöntemlerle analistler tarafından kullanılabilir bir forma dönüştürülmesini içermektedir.

Analiz ve çıktı aşaması, temel bilgilerin istihbarata dönüştürülmesidir. Çoğu zaman parçalı ve hatta çelişkili olan tüm mevcut verilerin bütünleştirilmesi, değerlendirilmesi, analiz edilmesi ve istihbarat çıktılarının hazırlanması söz konusu aşamada meydana gelmektedir.

Son adım olan yayma aşaması, üretilmiş istihbaratın ihtiyaç duyan birimlere dağıtılmasıdır. Üretilmiş istihbaratın alıcıları olan politika yapıcılar elde ettikleri istihbari bilgi doğrultusunda kararlar verirler ve bunlar daha fazla bilgi ihtiyacına yol açarak istihbarat çarkını tekrardan tetikleyebilir (CIA, 1983). Özetle, klasik istihbarat çarkı, bu çerçevede döngüsel bir süreç niteliğine sahiptir.

İstihbarat çarkının altı faktörlü şematik iz düşümü üzerinde kesin bir mutabakattan söz edilemez. Nitekim literatürde klasik istihbarat çarkına atıfta bulunan ve dört aşamadan oluşan şemalar da mevcuttur. Millî İstihbarat Teşkilatı tarafından kullanılan istihbarat çarkı modeli (Şekil 2), klasik istihbarat çarkının bu dörtlü sınıflandırmasına örnek teşkil etmektedir.

Şekil 2: Klasik İstihbarat Çarkı (Millî İstihbarat Teşkilatı (MİT), 2022).

Klasik istihbarat çarkının dörtlü sınıflandırmasına bakıldığında ilk aşama olan istihbarat ihtiyaçlarının tespiti ve yönlendirilmesi aşamasının, altılı sınıflandırmanın (Şekil 1) ilk aşaması olan ihtiyaçların tespiti ile benzerlik gösterdiği görülmektedir ancak dörtlü sınıflandırmada yer alan yönlendirme aşaması altılı sınıflandırmada ikinci aşamada karşılık bulmaktadır. İstihbarat ihtiyaçlarının tespiti ve yönlendirilmesi aşamasında mevcut ya da muhtemel istihbarat ihtiyaçları karar alıcılar tarafından belirlenir ve istihbaratı toplayacak birimlere yönlendirilir.

İkinci adım olan haberlerin toplanması aşamasında ilgili istihbarat birimlerine yönlendirilen istihbarat ihtiyaçları doğrultusunda ham veriler toplanır. Bu aşamada toplanan verilerin istihbari değeri yoktur. Haberlerin toplanması aşaması dört adımlı istihbarat çarkının ikinci aşamasını teşkil ederken altılı istihbarat çarkının üçüncü aşamasında gerçekleşmektedir.

Haberlerin toplanması sonrası elde edilen ham veriler üçüncü adım olan haberlerin işlenmesi aşamasında değerlendirilir ve istihbarat elde edilmiş olur. Ham hâldeki verinin işlendiği ve istihbari nitelik kazandığı aşama üçüncü aşamadır. Haberlerin işlenmesi aşaması dördüncü istihbarat çarkında üçüncü adımda yer bulurken altılı istihbarat çarkında dördüncü aşamada konumlanmaktadır.

İstihbaratın yayımı ve kullanılması aşamasında ise istihbari nitelik taşıyan bilgi karar alıcılara gönderilir ve karar alıcılar tarafından kullanılır. Bu kullanım çoğunlukla yeni politikaların ve yeni istihbarat ihtiyaçlarının ortaya çıkmasını sağlar.

İstihbarat çarkı, ham hâlde mevcut olan bir veriden istihbari bilgi elde etmeye kadar geçen süre içerisinde var olan faaliyetler bütünü temsil etmektedir. Eski çağlardan günümüze kadar gelinen süreçte dünya, sürekli olarak bir değişim sürecinin odak noktasında yer almıştır. Söz konusu değişim süreci canlılardan doğaya, disiplinlerden bilimsel tekniklere kadar birçok özneyi etkilemiştir. İstihbarat çarkı da bu değişimden payına düşeni alanlar arasında yer almış ve postmodern yaklaşım çerçevesinde klasik hâliyle tezat oluşturacak güncellemelere tabi tutulmuştur. Ancak bunlara geçmeden önce postmodernizm ve postmodern yönetim felsefesinden bahsedilmesi, istihbarat çarkında yaşanan dönüşümün özünün daha iyi kavranması açısından isabetli olacaktır.

2. Postmodernizm ve Postmodern Yönetim Felsefesi

“Modern” ve “postmodern” terimleri mimari, sanat, felsefe ve edebiyat alanlarındaki farklı kültürel, ekonomik, politik ve sosyal dönüşümleri anlamlandırmaya çalışan tartışmalar için kritik referans noktalarıdır. Bu bağlamda modern; arkasına Rönesans, reform, aydınlanma ve birçok sosyal ve politik içerikli devrimin rüzgârını da alarak egemen hâle gelen ilke ve kabulleri ifade etmektedir. Bunlar pozitivist bir anlayışın ürünü olarak ampirik süreçlerle varılan noktaların, tümevarım mantığı çerçevesinde evrensel standartlara ya da diğer bir deyişle üst anlatılara dönüşmesiyle oluşmaktadır. Böylelikle ortaya tekdüzeci, bütünlüştürücü, tahakkümcü ve evrensel olduğu iddia edilen bir modernist bakış açısı çıkmaktadır.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında bu bakış açısının birçok yönden sorgulanmasına yol açacak başkaldırıları yaşanmış ve bu durum genel olarak “postmodernizm” terimiyle ifade edilmiştir. Postmodernizm, bütünlüştürmenin veya birleştirmenin süregelen, ısrarlı çabaları üzerine inşa edilmiş modern sistemin sorgulanmasına ve bütünlüştürmenin çelişkileri, belirsizlikleri ve karşıtlıkları gizleyerek aslında güç ve kontrol üretmenin bir aracı olduğuna işaret eden bir felsefi yaklaşım olarak filizlenmiştir (Bloland, 1995). Kökleri yirminci yüzyılın başlarındaki Alman idealizminde (Georg Lukács ve Karl Mannheim), Frankfurt okulu ve eleştirel teorisinde (Theodor Adorno ve Max Horkheimer) ve bir ölçüde fenomenolojide bulunsa da; asıl olarak Jean-François Lyotard, Jean Baudrillard, Zygmunt Bauman, Claude Levi-Strauss, Jacques Derrida ve Michel Foucault gibi sosyal bilimcilerin katkısıyla analitik ve felsefi bir akım hâline gelmiştir (Abrutyn, 2011). Bu isimler modern öncesi ve modern düşüncenin ikili karşıtlıklar olarak adlandırılan ve birinin aşağılanmış, diğerinin ise ayrıcalıklı olduğu karşıtlıklar kümesi şeklinde karakterize edildiği görüşündedirler (Hoffman, 2007). Zaten karşı olunan temel argüman da tam olarak budur. Postmodern bakış açısı, zamansız gerçekler olarak mutlak ifadeler öne süren herhangi bir ideolojinin derin bir şüphecilikle yorumlanması gerektiğini salık vermektedir.

Tam da bu noktada postmodern teorisyen Lyotard; ilerleme, özgürlük, eşitlik, adalet, rasyonalizm ve devrim gibi kavramlar üzerine inşa edilen üst anlatıların postmodern dönemde anlamını yitirdiğini ifade etmektedir (Lyotard, 1997). Bu açıdan üst anlatı, kendi gerçeklik açıklamasını, gerçeklikten bağımsız bir şekilde yalnızca geçerli ve yadsınamaz bir gerçek olarak tanımlayan herhangi bir düşünce sistemidir (White, 1991). Dallmayr’a (1989) göre üst anlatılar, sanki herhangi bir yorum dayatmadan gerçekliğin gözlemlenmesine

izin veren açık ve tarafsız bir pencereymiş gibi kendilerini bağımsız olarak var olan bir gerçekliğe ilişkin açıklamalar ve talimatlar olarak sunarlar. Örneğin; liberalizm ve muhafazakarlık, insan doğasının belirli kavramlarına dayanmaktadır. Üst anlatı olarak ideolojiler herhangi bir anlamı empoze etmektedir. Postmodern anlayışta ise insan doğasının liberalizm ve muhafazakarlık tarafından hayatın bir gerçeği olarak sunulduğu, oysa insan doğasının aslında bir ideolojinin dili ve referans çerçevesi içinde bir ideolojinin takipçileri tarafından kullanımı yoluyla ifade edildiği varsayılmaktadır. Yani empoze edilen unsurlar, gerçekliğe değil, söz konusu ideolojilerin terminolojisine dayanmaktadır (Aronowitz, 1992)

Buradan hareketle postmodernizm, sıklıkla rölativizmin bir türü olarak tanımlanmaktadır. Çünkü postmodernizmde herhangi bir ideolojinin mutlak hakikat iddiası reddedilirken, doğru olarak kabul edilen şeyin kaçınılmaz olarak kendi bireysel referans çerçevemizin bir ürünü olduğu öne sürülmektedir (Marshall, 1992). Üstelik rölativizm, üst anlatıların katılığına özgürleştirici bir alternatif olarak görülmektedir. Böylelikle ideolojik çerçeveler tartışılmaz gerçekler olarak değil, hakkında tartışılabilir çeşitli bakış açıları hâline gelebilmektedir (Butler, 1993). Zaten katı olan her şeyin buharlaşması, modernitenin ufkunun kapanması ya da enerjisinin tükenmesiyle değil, kendisini sürekli olarak eleştirme ve yenileme kapasitesiyle ilgili bir durumdur (Berman, 2013). Sürekli eleştirme ve yenileme ise bireyi ve toplumu modernitenin tekdüzeci sonuçlarından kurtarmaya yönelik yöntemlerdir (Vergin, 2010).

Postmodernizm; siyaset teorisinde, felsefede, antropolojide, mimari ve sanatta ve popüler söylemde olduğu gibi yönetim alanında da çığır açan değişimlerin manifestolarına kaynaklık etmiştir. Bunlardan en temeli, kolektif yaşamın örgütlenme ve yönetiliş biçiminde merkezi ve hiyerarşik kontrolden, ağ yapısına doğru bir geçişin tartışılmasıdır (Bennett, 2004). Ayrıca Frederick Taylor tarafından yirminci yüzyılın başlarında modern zamanların bir ürünü olarak formüle edilen ve uzun bir dönem “üst anlatı” şeklinde kabul edilen bilimsel yönetim ilkelerinin postmodernizm merceğinden yapıbozuma uğratılması, postmodern bir yönetim felsefesini ortaya çıkaran en önde etkenlerden biridir (Kemp, 2013). Modern anlayışta yönetim, bilimsel araştırma ve deneylerle kanıtlanmış “temel kural” a dayalı uygulamalara dayanmaktayken, postmodern çağda yönetsel “gerçeklere” yönelmiştir (Bevir, 2011). Çünkü modern proje istikrar, düzen ve rasyonel bilgiye dayalıyken; postmodernizm sürekli çoğalan anlamlandırma süreçlerinin bir dünyasını, bir imge hipertrofisini, yerleşik kategorilerin ve kimliklerin çözülmesini ve giderek artan bir şüpheciliği temsil etmektedir (Berg, 1989). Diğer bir deyişle, modern yönetim yasa olarak kabul edilen nesnel ilkeler üzerine inşa edilmişken; postmodern teorileştirmenin gelişimi, yorum, farklılık ve belirsizlik üzerinden tartışmaya girmek için kökten yeni bir çerçeve sağlamaktadır (Jackson ve Carter, 1992).

Bununla paralel olarak Gephart (1996), postmodern yönetim teorisinin, örgütsel özün çözülmesiyle ve yönetim kontrolü mitlerinin ölümüyle başladığını öne sürmektedir. Zaten postmodern felsefenin en önde gelen isimlerinden Bauman (1992) da postmodernizmin “birçok farklı insan için birçok farklı şey” anlamına geldiğini ve sonuç olarak bunun “bir ruh hâli” olduğunu iddia etmektedir. Söz konusu postmodern ruh hâli, yönetim biliminin hem geleneksel sosyal bilim tekniklerine hakimiyet hem de örgütsel üyelerin güncel durumlarıyla ilişki düzeyi gerektirdiğini yansıtmaktadır (Bauman, 1992). Bu da nesnel gerçekliğin, arayış olmaktan çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Ankersmit’in (1989) tabiriyle, zaten bir postmodernistin amacı, bilimin ve modernizmin ayaklarının altından halıyı çekmektir. Bilimsel yönetim ilkeleri, “en iyi yol” (*one best way*) etiketiyle evrenselci bir yaklaşım olarak modernizmle eş anlamlı hâle geldiğinden ötürü postmodern yönetim teorisyenleri, modern yönetimi verimlilik, nesnellik, kuralcılık ve katılık yönelimine odaklanması nedeniyle eleştirerek; üst anlatılar hâline gelen söz konusu değerlerin hızla değişen dünyaya uygun olmadığını belirtmişler ve modern yönetimin altındaki halıyı çekmişlerdir (Jackson ve Carter, 1992; Chia, 1995; Clegg, 1996; Rosenau, 1992; Morgan, 1986).

Kısaca postmodern yönetim felsefesi, beş temel bakış açısı (insan, kapsam, uygulama, ortam ve amaç) yönünden modern yönetimden ayrılmaktadır (Erdemir, 2006). İlk olarak, insan boyutu açısından modern yönetim düşüncesinde araçsal akıl ve insanmerkezcilik etkinken, postmodern yönetim felsefesinde öznenin yükselişi ve entelektüel sermayenin gelişimi söz konusudur. Kapsam yönünden ise modern anlayış evrensellik ve homojeniteyi içerirken, postmodern anlayışta çok kültürlülük ve yerellik ön plana

çıkılmaktadır. Diğer yandan, modern yönetim uygulama süreçlerinde standardizasyonu gerektirirken, postmodern yönetimde esnekliğe önem verilmektedir. Postmodern yönetimde ortamı tanımlama noktasında determinizm demode olurken, belirsizlik ve kaosun ortam tanımı için moda kavramlar hâline geldiği iddia edilmektedir. Son olarak modernist anlayışın en temel amacı olan koşulsuz ilerlemenin de postmodern felsefeyle yerini değerlerle yönetim ve sosyal sorumluluğa bıraktığı görülmektedir. Nitekim modern yönetimle postmodern yönetim arasındaki farklılıklar, yönetim paradigmalarının karşılaştırılması üzerinden de rahatlıkla görülebilir. Bu bağlamda modern yönetim, klasik yönetim anlayışla ilişkili olarak yönetim biçiminde “idare”, örgüt biçiminde “bürokrasi” ve karar verme çerçevesinde “hierarchy ve kurallara” dayanırken; çağdaş yönetim anlayışında bundan farklı olarak yönetim biçiminde “yönetişim”, örgüt biçiminde “iş birliği ve ortaklığa dayalı örgütler arası ağlar” ve karar verme çerçevesinde “müzakare ve uzlaşma” egemen olmaktadır.

Postmodernizm kavramı terminolojik açıdan oldukça geniş bir alana hitap etmektedir. Bu açıdan birçok alanda olduğu gibi güvenlik ve istihbarat bağlamında da önemli yenilikler sunmakta ve bunlar literatürde postmodern güvenlik terimi altında incelenmektedir. Postmodern dönem; tehditlerin farklılaşması, yeni aktörlerin ortaya çıkması, yeni güvenlik stratejilerinin üretilmesi ve yeni koruma alanlarının oluşturulması ile kendinden önceki dönemlerden önemli oranda farklılaşmaktadır. Dönem koşullarına göre uyarlanabilir politika ve stratejiler içeren postmodern dönem, insanlığın teknolojik birikiminin güvenlik amaçları doğrultusunda birlikte kullanıldığı bir dönem olması nedeniyle içerik ve yöntem olarak oldukça kapsamlı ve farklılaşmış politikaları bünyesinde barındırmaktadır (Birdişi, 2020: 257). Söz konusu kapsam ve farklılığın temellerinde postmodern yönetim felsefesinden izler bulmak mümkündür.

3. İstihbarat Çarkının Gelişiminde Postmodern Yönetim Felsefesinden İzler

Değişim süreci postmodern yansımalar ışığında yaşamın birçok alanında etkisini göstermektedir. İlk olarak mimari ve sanat alanında ortaya çıkan postmodernizm, sonrasında sosyal bilimlerin birçok alanı gibi yönetim paradigmaları üzerinde de etkili olmuştur. Bu çerçevede istihbari bilgi edinme sürecinin içsel aşamalarının da gerek dönemin gerektirdiği konjonktür gerekse postmodern anlayış çerçevesinde yeniden yapılandırılmasına yönelik çalışmalar ortaya çıkmış ve böylece klasik istihbarat çarkının etki ve geçerliliği zayıflamıştır.

Klasik istihbarat çarkı, Soğuk Savaş döneminde ün kazanmış ve söz konusu dönemde standart bir istihbarat servisinin nasıl işlediğini anlamak amacıyla oluşturulmuştur. Batı ekonomilerinin Fordist üretim modelinin zirvesinde olduğu dönemde artan Sovyet tehdidi, klasik istihbarat çarkı modelinin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Yakın bir zamanda ise Treverton (2001), Lowenthal (2009), Evans (2009) ve Clark (2016) gibi araştırmacılar istihbarat çarkının özünde sahip olduğu standart kalıplarla çağdaş dönemde çalışmadığını belirterek istihbarat çarkına atfedilen kutsallığı sorgulamaya başlamışlardır. Özellikle El-Kaide terör örgütünün yirmi birinci yüzyıldaki faaliyetleri karşısında klasik modelin yetersiz kalması, istihbarat çarkının kökten yenilenmesi gerektiği konusunda çeşitli fikirlerin ileri sürülmesine ve alternatif istihbarat çarkı modellerinin geliştirilmesine zemin hazırlamıştır (Richards, 2013).

İstihbarat çarkına yönelik yeniden yapılandırma çalışmaları dikkate alındığında, klasik istihbarat çarkının artık demode olduğuna ilişkin vurgunun karşılaşılan en temel bulgu olduğu dikkat çekmektedir. Nitekim Quarby ve Young’ın belirttiği üzere “klasik istihbarat çarkı modern bir istihbarat servisinin nasıl yapılması ve çalışması gerektiğini tam anlamıyla anlamak için gerekli olan birikimden uzaktır” (Quarby ve Young’dan aktaran: Richards, 2013). Klasik modelde istihbarat çarkını meydana getiren her bir aşamanın birbiri ile olan ilişkisinin göz ardı edildiği gerçeği de söz konusu iddia içerisinde saklıdır. Klasik istihbarat çarkı, belli bir doğrusal sıralamayı takip eden bir dizi süreçten oluşmak suretiyle 1940’lı yıllarda askerî alanda ortaya çıkmıştır. Ancak uzun yıllardır uygulanan klasik istihbarat çarkı modeli günümüzün ihtiyaçlarını karşılamaktan uzaktır (Aydın ve Özleblebici, 2015). Tıpkı modernist bilim paradigmalarının ve

bu bağlamda üretilen evrensel anlatıların, günümüzde ortaya çıkan birçok soru ve sorunu çözmeye yetersiz kalmaları gibi.

Çağdaş bilgi ve iletişim teknolojilerinin en uç noktasında faaliyet gösteren öznelerle birlikte bilgi üretimi ile ilgili olduğundan istihbarat alanı, süreci şekillendirmede söz konusu bilgi ve iletişim teknolojilerinin de önemini vurgulayan ve dönemin ruhunu yansıtacak yeni bir sosyal teoriye ihtiyaç duymaktadır (Gill ve Phythian, 2018). Postmodernizm, bilginin ve kimliklerin –insan organizasyonunun olduğu gibi kabul edilen tüm unsurlarının-, çok daha farklı olabildiğini ve olabileceğini her fırsatta hatırlatmakta (Taylor, 2004) ve bu yönden rölativizmi kutsamaktadır.

Buradan hareketle, klasik istihbarat çarkı modelinin tekdüzeliğinden kaynaklanan yetersizliklerinin aynı zamanda modernizmin eksiklikleri olduğu ve dolayısıyla rölativist bir perspektifle oluşturulan çağdaş modellerle yani postmodern bir yaklaşımla giderilmeye çalışıldığı öne sürülebilir. Bu bağlamda ihtiyaç duyulan sosyal teorinin postmodernizm olduğunu kanıtlayan çeşitli istihbarat çarkı formülasyonları ortaya çıkarılmıştır. Bunlar istihbarat çarkının gelişimindeki postmodern yönetim felsefesinin izleri şeklinde yorumlanabilir.

Son on yılda Batılı istihbarat servisleri bir dizi radikal dönüşüm faaliyetlerine yanıt vermek zorunda kalmışlardır. Bu dönüşüm faaliyetlerinin en dramatik olanı ise Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan yeni roller ve misyonlar çerçevesinde yaşanmıştır. İstihbarat servisleri, ilgili dönemi kapsayan süreçte her zamankinden daha kaotik ve hızlı değişen küresel bir ortamda faaliyet gösterme sorunuyla karşı karşıya kalmıştır. Değişimin hızıyla birlikte istihbarat camiasındaki birçok isim, uygulamalarını ve dünya görüşlerini güncelle uyarlamak için mücadele ederek var olan değişimleri kavramsallaştırmak adına önemli düşünceleri ileri sürmüşlerdir (Rathmell, 2002: 88).

Postmodernizmin analitik perspektifleri ve kavramsal çerçeveleri sanat, ticaret, toplumsal ilişkiler ve hükümetler dahil olmak üzere bir dizi sosyal fenomene uygulanmıştır. Kısa bir süre içerisinde askerî alanda da kullanılmaya başlaması postmodernizmi, genellikle bağdaştırmış ve nihayet istihbari açıdan da bir düşünsel çerçeve oluşturulmuştur. Rathmell (2002: 97), postmodernizmin istihbarat alanına olan etkisini beşli bir sınıflandırma ile aktarmaktadır: Bu bağlamda (1) hedeflerin, rollerin ve görevlerin parçalı hale getirilmesi; (2) tek bir nesnel gerçeklik etrafında faaliyet gösterilmemesi; (3) kimliğin (hangi devlet, kuruluş ya da topluluk için istihbarat üretildiğinin) belirsizleşmesi; (4) sınırların akışkan bir hâl alması (Soğuk Savaş döneminde istihbarat servislerinin çalıştığı açık ve geçirimsiz sınırlardan sınırların çokça belirsizleştiği bir döneme girilmesi) ve (5) istihbarat fabrikasının sonu (klasik bir istihbarat fabrikası tanımlamasının oldukça eski olduğu ve değişen konjonktürün istihbarat birimlerini de değiştirmesi).

Rathmell (2002: 101), postmodern epistemoloji ve sosyal teori içindeki birçok temanın çağdaş istihbarat disiplini etkilediğini ileri sürmüş, postmodern süreçle birlikte meydana gelen değişimin “postmodern” kavramıyla nitelendirilmesinin istihbarat sürecinin güncel gereksinimlerini karşılayacak reçeteler oluşturabileceğini savunmuştur. Tıpkı Rathmell’in (2002) istihbarat sürecini postmodern bir yaklaşımla ele alması gibi Cavelti ve Mauer (2009: 139) da istihbarat camiasının postmodern fikirleri yalnızca benimsemekle kalmayıp aynı zamanda bu fikirlerin reflektif uygulamalarından da yararlanması gerektiğini ileri sürmüşlerdir.

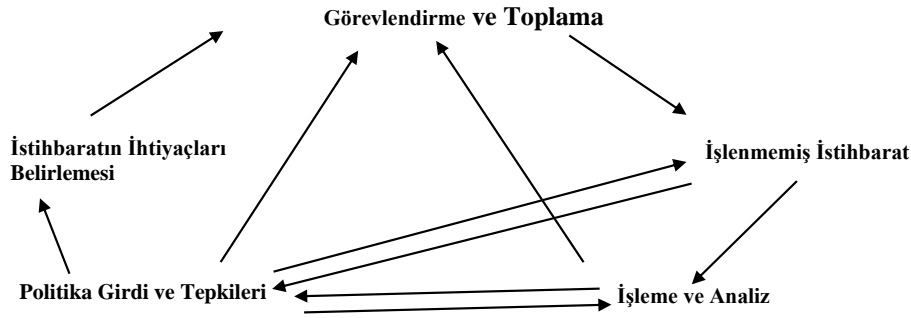
Değişimin baş döndürücü bir hızla yaşandığı mevcut süreçte ve tehdit algısının sürekli olarak değiştiği bir ortamda klasik istihbarat çarkının esnek bir model ortaya koymadığı deneyimlenmiştir. Üstelik pratikte istihbarat elde edimi süreci tasvir edilenden çok daha karmaşık faaliyetler bütünüdür. Örneğin çoğu zaman istihbarat toplayıcıları, hedeflerine karar verici mekanizmalar yerine belirli bir amaç üzerine bağlantı oluşturduğu varsayılan analistler tarafından yönlendirilir. Analistler nadiren istihbarat toplayıcılarının kaynaklarını, yöntemlerini ve yeteneklerini bilmeye ihtiyaç duyar ve bu durum bazı durumlarda yanlış yönlendirilmeye sebebiyet verebilir. İstihbarat çarkının klasik versiyonu taktik düzeyde minimal derecede kullanılır. Özellikle askerî alanda analiz ve toplama çoğunlukla paralel olarak gerçekleşir (Morris, 2021).

Postmodern yönetim felsefesinde yer alan çok yönlü ve esnek bir mekanizma vurgusu istihbarat çarkının yeniden yapılandırılmasında önemli bir yere sahiptir. İstihbarat çarkı üzerine yapılan eleştirilerin birçoğu istihbarat analizi sürecini basitleştirmesi üzerine kuruludur. İstihbarat analizini doğru yapmaya yetecek kadar adım barındırıp barındırmadığı, mevcut döngünün tek yönlü mü çok yönlü mü olduğu, konjonktürel revizyona ihtiyaç duyup duymadığı gibi sorular; istihbarat çarkı incelemelerinde sıklıkla kullanılmaktadır.

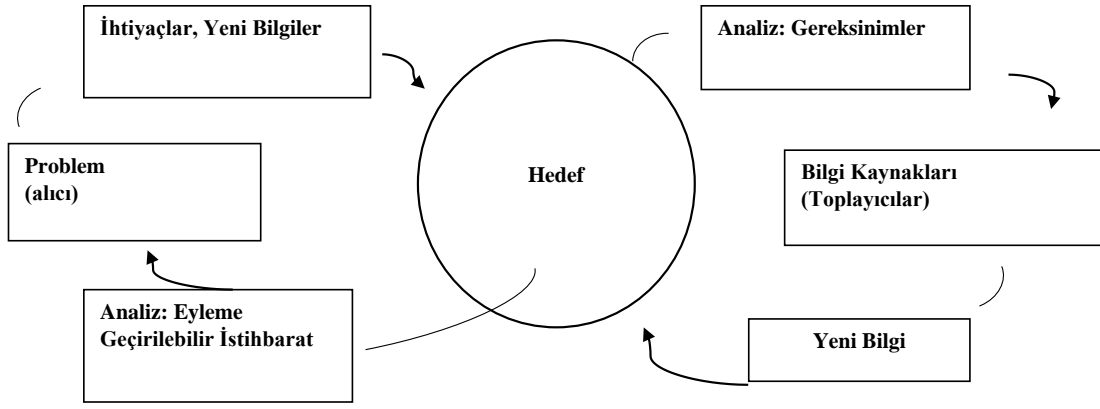
Nitekim Frini ve Boury-Brisset'in (2011) belirttiği üzere klasik istihbarat çarkı; kuralcı bir statüdedir, ayrı adımlardan oluşur ve sonrasında kendisinden bir ürün vermesi beklenmektedir. Klasik modelde, süreci oluşturan adımların öngörülen sırayla ilerleyeceği ve sürecin güvenilir sonuçlarla kendini sürekli tekrarlayacağı varsayılır ancak söz konusu varsayımlar istihbarat sürecinin yinelemeli doğasını temsil etmekten uzaktır. Klasik istihbarat çarkının kuralcı ve tek yönlü bakış açısı modernist bir perspektifle bağdaşmakla birlikte, çağdaş dünyanın ve postmodern yönetim felsefesinin bünyesinde barındırdığı esneklik ve çok yönlülüğü içermemektedir.

Bu nedenle istihbarat çarkı modellemeleri açısından yeni arayışlar gündeme getirmiştir: Gerçek İstihbarat Çarkı [*Real Intelligence Cycle*] (Treverton, 2001); Hedef Merkezli İstihbarat Çarkı [*Target Centric Intelligence Cycle*] (Clark, 2016); Çok Katmanlı İstihbarat Çarkı [*Multilayered Intelligence Cycle*] (Lowenthal, 2009); Merkezden Dağıtım İstihbarat Çarkı [*Hub-and-Spoke Intelligence Cycle*] (Evans, 2009); İç İç İstihbarat Çarkı [*Nested Intelligence Cycle*] (Davies vd., 2013).

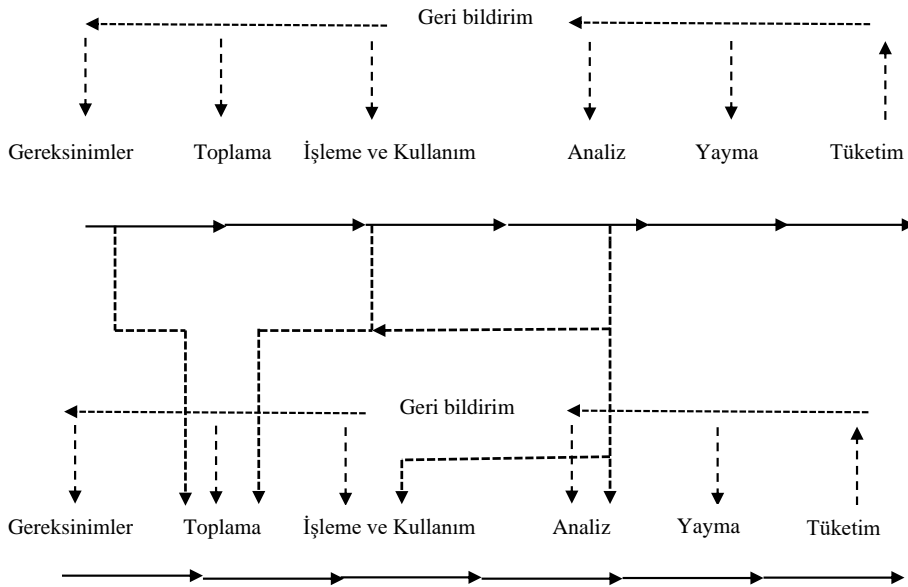
Şekil 3: Gerçek İstihbarat Çarkı (Treverton, 2001)

Şekil 3'de gösterilen ve Treverton (2001) tarafından geliştirilen istihbarat çarkında politika yetkililerinin bilgi gereksinimlerini tam olarak ifade edebilmek için yeterli zamana nadiren sahip olabildikleri kabul edilmektedir. Ayrıca politika yetkililerinin birçoğu istihbarat birimlerini etkili bir şekilde görevlendirecek kadar bilgi sahibi değillerdir (Treverton, 2001). Bunun bir sonucu olarak politika girdi ve tepkileri ile işlenmemiş istihbarat arasında çift yönlü bir akış bulunmaktadır. Ayrıca işleme ve analiz aşaması ile politika girdi ve tepkilerinden görevlendirme ve toplama aşamasına geçilebilmesi etkin bir doğrulama mekanizması olarak işlev görmektedir. Öte yandan, işleme ve analiz aşamasında ortaya çıkabilecek yeni bir istihbarat ihtiyacı sebebiyle döngünün ilk aşamasına geçiş istihbarat çarkına hız ve etkinlik kazandırmaktadır. Politika girdi ve tepkilerinden görevlendirme ve toplama aşamasına geçiş ise politik geri dönüşlere göre yeni bir istihbari bilgi gereksinimi altında gerçekleşmektedir. Treverton'un çok yönlü modellemesi haricinde hedefi merkeze oturtan ve hedef ekseninde sarmal bir döngü etrafında oluşturulan bir istihbarat çarkı modellemesi de mevcuttur (Şekil 4).

Şekil 4: Hedef Merkezli İstihbarat Çarkı (Clark, 2016)

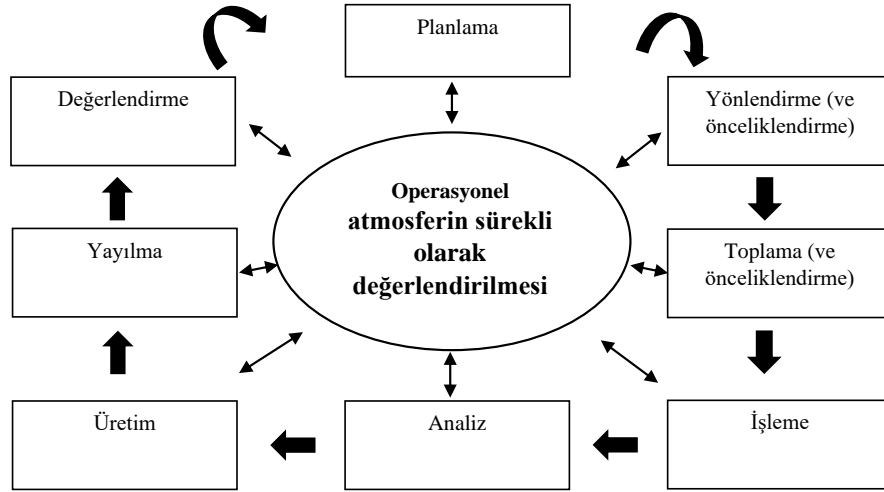
Postmodern yönetim felsefesinin bünyesinde barındırdığı esneklik algısı, hedef merkezli istihbarat çarkında kendisini açık bir şekilde göstermektedir. Çarkın içerisinde bulunan aktörler, iş birliği içerisinde oldukları için herhangi bir başarısızlık durumu tek bir noktaya indirgenmemektedir. Sistem içerisindeki diğer aktörler kolaylaştırıcı bir şekilde hareket edebilmekte ve çarkın tüm aktörleri ortaya çıkan istihbaratta aynı sorumluluğu paylaşmaktadır (Clark, 2016). İstihbarat çarkında meydana gelen çeşitlilikler zamanda klasik modelin tek yönlülüğüne karşı bir tepkiyi barındırmaktadır. Klasik modelin sınırlı adımlarında meydana gelen sorunlar nadiren tek bir adımın sorumluluğu altındadır. İstihbarat elde etme sürecinde oluşabilecek herhangi bir sorunun hızlı ve etkin bir şekilde çözülebilmesi elzemdir. Yine Lowenthal (2009) tarafından ileri sürülen istihbarat çarkı modellemesi de bu doğrultuda etkin bir mekanizma ortaya koymaktadır (Şekil 5).

Şekil 5: Çok Katmanlı İstihbarat Çarkı (Lowenthal, 2009)

Çok katmanlı istihbarat çarkı, istihbarat edinimi sürecinde ikinci ya da üçüncü bir eylemsel faaliyet gerektiren nedenlerin (daha fazla veri ihtiyacı, veriyi işlemedeki yetersizlikler, değişen gereksinimler) nasıl ortaya çıktığını vurgulamaktadır. Bu modelde sürecin çeşitli aşamalarında meydana gelen beklenmedik durumların tek düzenli bir döngüde nadiren çözülebileceği savunulmaktadır (Lowenthal, 2009). Nitekim

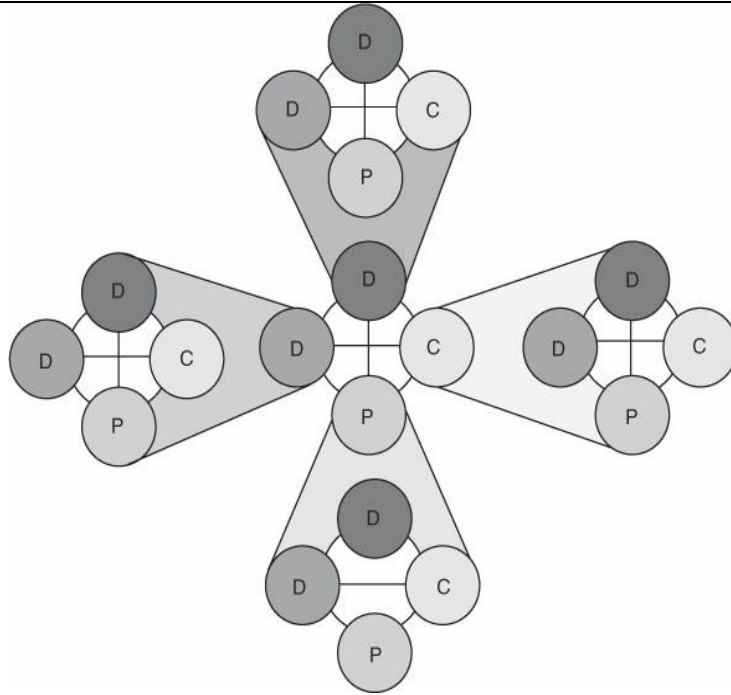
çok katmanlı istihbarat çarkı, klasik istihbarat çarkına nazaran çok daha kompleks bir yapıya sahiptir. Benzer bir modelleme Evans (2009) tarafından geliştirilmiştir (Şekil 6).

Şekil 6: Merkezden Dağıtım İstihbarat Çarkı (Evans, 2009)

İstihbarat çarkının merkezden dağıtım modeli, mevcut istihbarat çarkının tek yönlü ilişkisine karşı merkeze aldığı komuta mekanizmasını sürecin her aşamasında etkin kılabilir. Nitekim komuta mekanizmasının niyetinde meydana gelebilecek değişim, istihbarat çarkında hangi aşamayı kapsıyorsa direkt olarak o aşama ile ilgili bir eylemsel yönerge izlenebilmektedir ve komuta merkezinin çarkın her aşamasına dahil olması değişen fiziki ve fiziki olmayan şartlar neticesinde hızlı bir karar alım mekanizması yaratmaktadır. Bu doğrultuda operasyonel atmosferin sürekli olarak değerlendirilmesi etkin bir denetim faktörü olarak görülebilmektedir.

İstihbarat çarkının merkez odaklı ve her aşamanın kendi içerisinde yeni bir aşama ortaya çıkardığı varyasyonu Davies vd. (2013) tarafından üretilmiştir (Şekil 7). İç içe istihbarat çarkı modelinin temel basamakları yönlendirme (*direction* [D]), toplama (*collection* [C]), işleme (*processing* [P]) ve dağıtım (*dissemination* [D]) süreçlerinden oluşmaktadır. Bu model, temel basamakların her aşamasına yeni bir basamaklar bütünü eklenmesini ifade etmektedir. Her aşamanın sahip olduğu yeni basamaklar bütünü, uygulamada istihbari hataların önüne geçmek adına uygun bir modellemeye işaret etmekte ve her basamağın kendi içerisinde barındırdığı dörtlü aşama, istihbarat toplama sürecinde etkin bir mekanizma yaratma amacını taşımaktadır.

Şekil 7: İç İçe İstihbarat Çarkı (Davies vd., 2013)

İstihbarat çarkının merkezden dağıtım modeli, mevcut istihbarat çarkının tek yönlü ilişkisine karşı merkeze aldığı komuta mekanizmasını sürecin her aşamasında etkin kılabilir. Nitekim komuta mekanizmasının niyetinde meydana gelebilecek değişim, istihbarat çarkında hangi aşamayı kapsıyorsa direkt olarak o aşama ile ilgili bir eylemsel yönerge izlenebilmektedir ve komuta merkezinin çarkın her aşamasına dahil olması değişen fiziki ve fiziki olmayan şartlar neticesinde hızlı bir karar alım mekanizması yaratmaktadır. Bu doğrultuda operasyonel atmosferin sürekli olarak değerlendirilmesi etkin bir denetim faktörü olarak görülebilmektedir.

Postmodern bakış açısı, hayatın birçok alanında olduğu gibi kurumlar nezdinde de kendini hissettirmiş, kurumların sahip olduğu birtakım değerler ve faaliyetler zamanla değişime uğramıştır. İstihbarat servisleri nezdinde istihbarat edinimi sürecinin şematik analizi olarak kabul gören istihbarat çarkı modeli de bu bakış açısından etkilenmiş ve birçok sorgulama sonucunda yeniden yapılandırılmıştır. Treverton (2001), Clark (2016), Lowenthal (2009), Evans (2009) ve Davies vd. (2013) gibi araştırmacıların geliştirdiği istihbarat çarkı modelleri değişen konjonktür sonrası klasik istihbarat çarkında meydana gelmesi zorunlu değişikliklerin birer yansımasıdır.

Sonuç

İstihbari bilgi elde ediminin sürecini genel hatlarıyla ortaya koyan klasik istihbarat çarkının demode olması sonucunda alternatif model arayışları ortaya çıkmıştır. Klasik istihbarat çarkı özellikle Soğuk Savaş döneminden itibaren standart bir istihbarat servisinin istihbarat toplama biçimini somutlaştırmaya çalışsa da günümüzde var olan mevcut çok yönlü ilişkiler, ham bilgi elde ediminin birçok farklı platform ve aşamada yapılabilmesi, güvenlik algısının çok daha esnek bir hâle bürünmesi gibi faktörler neticesinde sahip olduğu işlevselliği büyük oranda kaybetmiştir.

Klasik istihbarat çarkının eleştirilere konu olduğu zaman dilimi ile postmodern yönetim felsefesinin etkisini hissettirmeye başladığı dönem birbirine yakındır. Modern yönetim anlayışının standardizasyonu baz alan yapısı, istihbarat çarkında işlevsel sorunlara sebebiyet vermiş ve daha esnek mekanizma arayışlarına girilmiştir. Yine modern yönetim anlayışında hâkim olan determinist bakış açısı istihbarat çarkının etkin bir şekilde işleyebilmesinin önünde bir engel olarak görülmüş, postmodernizmin savunularından belirsizlik

kavramı üzerine yoğunlaşmıştır. Nitekim merkezden dağıtım istihbarat çarkında operasyonel atmosferin sürekli olarak değerlendirilmesi belirsizlik kavramının istihbarat çarkındaki yansımalarıdır. Modern yönetim anlayışının klasik yönetim felsefesi bağlamındaki bürokratik ve dikey hiyerarşik yapısı, postmodern yönetim felsefesi ışığında oluşturulan çağdaş istihbarat çarkı modellerinde minimize edilmeye çalışılmıştır. Gerçekten de postmodern yönetim felsefesinin etkisini oldukça hissettirdiği çağdaş istihbarat çarkı modellerinde dikey bir hiyerarşiden ziyade çift yönlü eylemsel faaliyetler belirgindir.

İstihbarat elde etme sürecinde meydana gelebilecek sorunların çözümüne yönelik çok yönlü bir mekanizmanın klasik modelde olmaması, modelin işlevselliği konusunda tartışma yaratmaktadır. Postmodern yönetim felsefesi bağlamında incelenen istihbarat çarkı modellerinin istihbarat toplama sürecinde ileri sürmüş olduğu çok yönlü ilişkiler bütünü; karşılaşılabilecek olası ya da olası olmayan birçok sorunu minimize etme odaklı bir yaklaşımdır. Örneğin; Şekil 6 dikkate alındığında, süreç içerisinde karşı karşıya kalınacak herhangi bir soruna, sürecin hangi aşamasında olduğuna bakılmaksızın müdahale edilebildiği görülmektedir. İstihbarat elde edimi noktasında öngörülen esnek mekanizmalar, olumsuz durumların önüne geçmek adına önem arz etmektedir.

Postmodernizmin kendi içinde mutlak ve somut bir anlatıyı bünyesinde barındırmaması diğer disiplinler ile arasında oluşan bağı analiz etmeyi zorlaştırmaktadır. Tüm bunlara karşın sosyal, ekonomik, politik ve hatta askerî alanda birçok dönüşüme aracılık eden postmodernizm, yeni birtakım aksiyonları çerçevesinde istihbarat sürecini de önemli ölçüde etkilemiştir. Rathmell'in (2002) "Postmodern İstihbarata Doğru" (*Towards Postmodern Intelligence*) başlıklı çalışması bu etkiyi gözler önüne sermektedir. İstihbarat sürecinde var olan dönüşüm algısı elbette ki yalnızca postmodern tasavvurlar etrafında gerçekleşmemektedir. Postmodernizmin dışında birçok dışsal faktör, istihbarat sürecindeki değişimin çeşitli aşamalarını oluşturmaktadır. Bununla birlikte postmodernizmin tekdüzelikten uzak, standart kalıplara uymayan, rölativist ve koşullara göre esnek içeriği göz önünde bulundurulduğunda; klasik istihbarat çarkında meydana gelen değişimlerin postmodern yönetim felsefesinin ortaya koymuş olduğu aksiyonlarla aynı doğrultuda olduğu rahatlıkla öne sürülebilir.

Sonuç olarak hayatın birçok alanında etkisini hissettiren postmodern akım, istihbarat disiplininde de etkisini göstermiş ve istihbari bilgi elde etme sürecini somut bir şematik düzlemde meydana getiren istihbarat çarkı postmodern yönetim felsefesinden yoğun bir biçimde etkilenmiştir. Bu doğrultuda klasik istihbarat çarkının modernizmin ürünü olan tek yönlü ve standart yapısı terk edilmeye çalışılmış; daha esnek, daha kompleks, aksiyonlara daha hızlı cevap verebilen bir yapı arayışına girilmiştir. Yine formüle edilen farklı istihbarat çarkları, modernist akımın "en iyi yol" (*one best way*) görüşüne aykırı şekilde postmodern felsefenin rölativist yaklaşımını ön plana çıkaran modeller olarak literatürde yer bulmuşlardır. Bu durum aynı zamanda istihbarat ediminde geniş bir olanaklar bütününe ortaya çıkmasına aracılık etmiştir.

Kaynakça

- Abrutyn, S. (2011). *Postmodernism*. G. T. Kurian (Ed.), *The encyclopedia of political science* (s. 1325-1327) içinde. Washington: CQ Press.
- Ankersmit, F. R. (1989). Historiography and postmodernism. *History and Theory*, 28(2), 137-153.
- Aronowitz, S. (1992). *The politics of identity: class, culture, social movements*. New York: Routledge.
- Aydın, B., ve Ozleblebici, Z. (2015). Should we rely on intelligence cycle?. *Journal of Management and Information Science*, 3(3), 93-99
- Bauman, Z. (1992). *Intimations of postmodernity*. London: Routledge.
- Bennett, J. (2004). *Postmodern approaches to political theory*. G. F. Gaus ve C. Kukathas (Ed.), *Handbook of political theory* (s. 46-56) içinde. London: Sage.
- Berg, P. O. (1989). Postmodern management? From facts to fiction in theory and practice. *Scandinavian Journal of Management*, 5(3), 201-217.

- Berman, M. (2013). *Katı olan her şey buharlaşıyor*. (Ü. A. Peker, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bevir, M. (2011). Public administration as storytelling. *Public Administration*, 89(1), 183-195.
- Birdişi, F. (2020). Uluslararası güvenliğin tarihsel gelişimi ve post-modern güvenlik dönemi. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, (International Security Congress Special Issue), 235-260.
- Bloland, H. G. (1995). Postmodernism and higher education. *The Journal of Higher Education*, 66(5), 521-559.
- Butler, J. (1993). *A skeptical feminist postscript to the postmodern*. B. Readings ve B. Schaber (Ed.), *Postmodernism across the ages* (s. 233-245) içinde. New York: Syracuse University Press.
- Central Intelligence Agency [CIA] (1983). *Fact book on intelligence*. Washington D.C.
- Chia, R. (1995). From modern to postmodern organizational analysis. *Organisation Studies* (April), 579-624.
- Clark, R. M. (2016). *Intelligence analysis: a target-centric approach*. Washington D.C.: CQ Press.
- Clegg, S. (1996). *Postmodern management*. G. Palmer ve S. Clegg (Ed.), *Constituting management* (s. 235-265) içinde. Berlin: De Gruyter.
- Dallmayr, F. (1989). *Margins of political discourse*. Albany: State University of New York Press.
- Davies, P.H.J., Gustafson, K ve Rigden, I. (2013). *The intelligence cycle is dead, long live the intelligence cycle: rethinking intelligence fundamentals for a new intelligence doctrine*. M. Phythian (Ed.), *Understanding the intelligence cycle* (s. 56-75) içinde. New York: Routledge.
- Dunn C.M., ve Mauer, V. (2009). Postmodern intelligence: strategic warning in an age of reflexive intelligence. *Security Dialogue*, 40(2), 123-144.
- Erdemir, E. (2006). Postmodernizmin işletme yönetimine etkileri: kavramsal bir çözümleme. Erişim adresi: www.e-akademi.org/makaleler/eerdemir-1.htm
- Evans, G. (2009). Rethinking military intelligence failure – putting the wheels back on the intelligence cycle. *Defence Studies*, 9(1), 22-46.
- Frini, A., ve Boury-Brisset, A. C. (2011). An intelligence process model based on a collaborative approach. *16th ICCRTS: Collective C2 in Multinational Civil-Military Operations*, Paper 113, Stockholm, Sweden.
- Gephart, R. P. (1996). *Management, social issues, and the postmodern era*. D. M. Boje, R. P. Gephart ve T. J. Thatchenkery, *Postmodern management and organization theory* (s. 21-43) içinde. London: Sage.
- Gill, P., ve Phythian, M. (2013). *From intelligence cycle to web of intelligence: complexity and the conceptualisation of intelligence*. M. Phythian (Ed.), *Understanding the intelligence cycle* (s. 21-42) içinde. New York: Routledge.
- Hoffman, J. (2007). *A Glossary of political theory*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Jackson, N., ve Carter, P. (1992). Postmodern management: past-perfect or future imperfect?. *International Studies of Management & Organization*, 22(3), 11-26.
- Kemp, L. J. (2013). Modern to postmodern management: developments in scientific management. *Journal of Management History*, 19(3), 345-361.
- Lowenthal, M. M. (2009). *Intelligence: From secret to policy*. CQ Press: Washington D.C.
- Liotard, J. F. (1997). *Postmodern durum*. (A. Çiğdem, Çev.) Ankara: Vadi Yayınları.
- Marshall, B. K. (1992). *Teaching the postmodern: fiction and theory*. New York: Routledge.
- Millî İstihbarat Teşkilâtı [MİT] (2022). İstihbarat oluşumu. Erişim adresi: <http://www.mit.gov.tr/isth-olusum.html>
- Morgan, G. (1986). *Images of organisations*. London: Sage.

- Morris, R. (2021). *What are the shortcomings of the intelligence cycle and how might they be mitigated?*. Erişim adresi: https://www.navy.gov.au/sites/default/files/documents/Tac_Talks_Issue_36.pdf.
- Nolan, C. (2015). Understanding the intelligence cycle by Mark Phythian. *Journal of Strategic Security*, 8(4), 114-116.
- Rathmell, A. (2002). Towards postmodern intelligence. *Intelligence and National Security*, 17(3), 87-104.
- Richards, J. (2013). *Peddalling hard: further questions about the intelligence cycle in the contemporary era*. M. Phythian (Ed.), *Understanding the intelligence cycle* (s. 57-69) içinde. New York: Routledge.
- Rosenau, P. M. (1992). *Postmodernism and the social science insights, inroads, and intrusions*. Princeton: Princeton University Press.
- Taylor, B. C. (2004). *Postmodern theory*. S. May ve D. K. Mumby (Ed.), *Engaging organizational communication theory and research* (s. 113-140) içinde. London: Sage.
- Treverton, G. F. (2001). *Reshaping national intelligence for an age of information*. New York: Cambridge University Press.
- U. S. Marine Corps. (2000). *Counterintelligence*. New York: Marine Corps Doctrinal Publications Status.
- Vergin, N. (2010). *Siyasetin sosyolojisi: kavramlar, tanımlar, yaklaşımlar*. İstanbul: Doğan Kitap.
- White, S. K. (1991). *Political theory and postmodernism*. New York: Cambridge University Press.